Ozir po domovini.

Dutovlje in kaj se tam godí.

Bilo je že v „Novicah“ rečeno, da so se Dutovlje sè stanovalci vred nekoliko let sèm popolnoma predrugačile. Vas si je čedno in pripravno šolo napravila, lepo drevesnico vtemeljila, in vsa svoja poljska dela opravlja tako pametno in prevdarno, da iz vsega se kaže očitno pomikanje na boljše; v kratkem se jej bode po zaslugi reklo „zlata vas“. — Od koda pa pride to? utegne prašati ta in uni, komur je bila ta vas od prejšnjih časov znana. Dragi bralci: to je sad zasajenega dobrega semena na pripravna tla. Že je dobro dosti let, kar je prišel gosp. Jerni Brence za duhovnega pastirja le-sèm. Previdevši, da zboljšanje človeštva je treba začeti pri mladini, je koj osnoval šolo, v kteri se nevtrudljivo prizadeva otroke obojega spôla v navadnih šolskih naukih, v krščanskem nauku in drevoreji v domačem jeziku podučevati; z malimi pomočki je preskrbel obilo za mladež priličnih podučnih bukvic, in tako prebudil željo do napredovanja v vednostih, česar daje najočitniši dokaz „Koledar“ izdan od društva sv. Mohorja za 1868. leto, v kterem se bere, da se je za 1867. leto poleg g. duhovnega gospoda in bukvarnice še 35 Dutovljanov temu društvu pridružilo. Kaj tacega hvalevrednega nobena druga vas v 7 škofijah ni storila! — Obujeno veselje do prebiranja knjig pelje do izurjenja v jeziku in do prilastenja vseh vednost, kterih se potrebuje za napredovanje kakoršnega koli si bodi stanú. Hvala tedaj vrlemu gospodu začetniku tega napredka! pa tudi očitne hvale vredni so vsi, po kterih zasajeno seme zaželeni blagi sad donaša. Naj bi se drugod ta lepi izgled posnemal po kmetih povsod in pot ogladil do blagostanja.

Dr. Orel.

Šolske stvari.

Šolska sporočila letošnjega leta.

1. Ljubljanska gimnazija.

Letno sporočilo te gimnazije ima na čelu dva sestavka: nemškega pod naslovom: *„Ueber Johann Amos Comenius und seine Didaktik“* spisal prof. Fr. Kandrnal, — in slovenskega pod naslovom: *„Volitev Rudolfa I. in slavna bitva na moravskem polji l. 1278, zgodovinsk odlomek“* spisal prof. Melcer. Za šolska sporočila sta to prav primerna spisa. Gosp. prof. Kandrnalu pritrjujemo popolnoma, da sedanji poduk nima zaželenega vspeha deloma tudi zato ne, ker se premalo ozira na pravila Komenskega, rojenega Čeha in najslavnejšega pedagoga 17. stoletja in spisatelja občeznanega „orbis pictus“ in mnogo didaktičnih spisov, med kterimi je najslavnejša: „Didactica magna“, ktere 33 poglavij prof. Kandrnal objavlja. Prof Melcer pripoveduje zanimiv odlomek iz zgodovine avstrijske v čedni slovenščini. Učencev je imela ta gimnazija 589, 26 manj od lani. Po narodnosti je bilo 497 Slovencev, 90 Nemcev (?) in 1 Lah; djanski dokaz, da je gimnazija slovenska, na kteri pa, žalibog! slovenski jezik še nima enakih pravic z nemščino. Pravopis slovenskih priimkov je razun nekterih nedoslednosti pravilen, ne tako pa pisava krajinih imen. Da se tudi ta na boljše obrne!

2. Viša realka.

„Jahresbericht“ c. k. više realke v Ljubljani našteva konec šolskega 1867. leta v 6 razredih 209 učencev, med njimi Slovencev 119, Nemcev 69 (?), Italijanov 19, Hrvata 2, — učiteljev skupaj pa 17. V sporočilu letošnjem nahajamo nemški spis, v kterem učitelj gosp. Opl obširno razklada napake učilišča realkinega pod naslovom „Uebelstände der k. k. Oberrealschule in Laibach.“ Ni še davno, kar je g. Opl dobil službo na ljubljanski realki, in že se misli poklicanega, da s tako groznimi barvami opisuje celó zdravju škodljive napake naše realke, da, ko bi ne bili v isti knjižici v kroniki realkini na strani 36. brali, da „so učenci prav zdravi bili“, bi po njegovem popisu morali misliti, da so jih Bog vé koliko že pokopali! Gosp. ravnateljeva kronika sama je podrla na 36. strani to, kar je gosp. Opl zidal na strani 16. Ker je realkin ravnatelj g. Schrey vzel g. Oplnov spis v svoj program, tedaj moramo misliti, da je ž njim popolnoma edinih misli; če pa pogledamo v magistratna protokola od 9. dec. 1863. leta in od 11. aprila 1864. leta, ko je bil g. Schrey za svoje mnenje zarad Mahrovega poslopja vprašan, ali ko je v skupščini deželnega odbora 10. aprila 1864. leta glasoval za Mahrovo poslopje, vidimo, da je vseh druzih misli bil, kajti popolnoma je odobril vse prostore za višo realko, rekoč: „sie eignen sich ganz gut und entsprechen allen Anforderungen vollständig.“ Po takem je še leta 1864. belo bilo, kar je danes črno, in vendar viši trije razredje so tako ubogo malo učencev šteli (4. razred 18, 5. razred 10 in 6. razred 12), da s silo učencev se ne morejo zagovarjati „die Uebelstände“, vse drugo pa se je moralo 1864. leta tako vedeti kakor se vé danes.

Že večkrat smo v „Novicah“ priliko imeli, tudi pri druzih programih omeniti, da nekteri gospodje celó ne vedó naména šolskih sporočil, kteri vendar ne more drug biti kakor ta, da so za poduk šolski mladini. Da gosp. Oplnov sestavek ne spada v to vrsto, tega nam sam pisatelj ne bode odrekel; veliko bolj bi se prilegel „Triesterici“ in vsem tistim časnikom, kteri radi obirajo „mestne“ in „deželne očete.“ Kakor se iz vsega vidi, ta sestavek ni namenjen poduku mladine, ampak adresiran je na mestni odbor, deželni odbor in na starše realkinih učencev: una dva odbora graja, da nista že nove palače (za učence po **35** v enem razredu) zidala, „die geehrten Eltern“ pahujska, da bi pognali „die Väter der Stadt“, da bi ti brž preselili otroke njih v krasne učilnice, sej — tako pravi g. Opl — ne bode mesta to več stalo kakor 20.000 gold., dežele pa 40.000 gold.! 60.000 goldinarjev — to je malenkost, si misli g. Opl. Škoda, da starodavne pravlice alchimistične niso resnične, sicer bi se zastopniki mestni in deželni gotovo obrnili do g. Oplna, da bi jim iz ljubljanske šote — zlatá naredil in tako privabil 60.000 gold. Ali g. Opl ne vé, da teh 60.000 gld. za celó malo množico 35 učencev v enem razredu si more mesto in dežela pridobiti le po prikladah na davke? in ali g. Opl res misli, da ima naša dežela še davka premalo? Lahko je govoriti, vse drugo pa je plačati! Brž ko ne nista ne mestni ne deželni odbor pozabila, da učilišče v Mahrovi hiši je le provizorno za 6 let in da so 4 leta zdaj pretekla — in ko bi bila res pozabila, silna najemščina od 1800 gold. na leto in dan bi ju tega opominjala. Al kje so se mestu in deželi poslednja leta odprli zakladi, da bi po njih segli in kako poslopje kupili ali novo zidali? — zakladov ni, le priklade so pošast, ki jima reží v obraz. Gosp. Opl se sicer zanaša na radodarnost mestjanov, češ, da bojo radi donesli „materielle Opfer.“ Naj gosp. Opl poskusi to radodarnost, pa se bo prepričal, da nekteri, če tudi imajo, nikoli ni vinarja ne položé na oltar domovine, drugi pa, ki bi radi dali, nimajo, da bi dali. In če se dalje še spominjamo na to, da v Mahrovi hiši se za te prostore, ki g. Opl-u nikakor niso po volji, na leto in dan plačuje 1800 gld. —

reci osemnajst sto goldinarjev — nas zeló zapušča zaupanje na meščanske „materielle Opfer!“ — Britko je sicer to, da je šolsko poslopje deželna lastnina in da vendar mora svojo šolo v druzih poslopjih za veliko plačilo potikati, pa še britkeje je to, da se deželi še zmiraj ne reši prošnja, da bi se jej vrnilo premoženje, ki je njeno. Ako bi se jej dalo, kar je deželni zbor dokazal, da jej gré, to in marsikaj druzega bi lahko storila, kar je še veliko silnejše kot novo realkino učilišče. Če g. Opl kaže na realke nekterih druzih mest, moremo mu mi kazati na sôbe na dunajskem vseučilišču, kjer se učí zdravništvo; kakošne so te? — Sicer naj pa g. Opl ne misli, da tudi mi ne vidimo „napák“, ki jih ima naša realka. Tudi mi jih vidimo, in te so, da so stroški najemščine presilni in da realka in ž njo združena nedeljska obrtnijska šola niste vredjene po programu ravnopravnosti v učnem jeziku, ki je živo potrebna, da mladež naša, ki v delavnikih in nedeljah te šole obiskuje, brez ovir jezikovih more napredovati. Naša realka ne bode s tem „geweiht der Ausbildung der krainischen Jugend“ — kakor g. Opl pravi — kadar bo „luftig und geräumig“, ampak kadar bojo učeniki njeni zmožni v domačem slovenskem jeziku učiti ravno tako kakor v nemškem! Kako, da g. Opl ni omenil te „Uebelstände“??

3. Mestna glavna šola pri sv. Jakobu v Ljubljani.

Sporočilo te glavne šole kinčata dva kratka a jedrnata sestavka; prvi je slovenski z naslovom: „Spisje v ljudski šoli“, spisal A. Praprotnik; drugi pa nemški pod naslovom: „Ein Wort in gedrängter Kürze über nationale Erziehung in der Volksschule“, spisal Janez Rozman, začasni vodja te glavnice. — Tudi poročilni del je v obeh jezikih. Naj tukaj pristavimo, kaj je „Učiteljski Tovarš“ odgovoril „Laibacherici“, ki je kaj čudno sodila to glavnico in se spotikala nad pisavo imen, ker je, kakor je edino pravilno, domača. Odgovor glasí se tako-le: Prebravši ta dopis nisem se mogel do dobrega prepričati, hoče li dopisnik šolo prijazno posvariti, ali pohlevno pokarati? Oboje bi bilo vsaj v teh okoliščinah nepotrebno, ali morda še celó odveč. Ravnopravnost jezikov je izrečena z Najvišega prestola; v principu jo sleherni spoznava, tedaj se vsak rodoljub z obema rokama poprijemlje te prilike in se kaže domačina tudi v svojih pismih. — Ko bi „Laibacherica“ ravnopravnost jezikov tako spoštovala in v djanji kazala kakor št. Jakobska šola, kar kaže tudi v svojih sporočilih, nehali bi vsi mednarodni prepiri; potihnilo bi vse hujskanje in natolcevanje. — A mi smo po večletni navadi tako daleč prišli, naše pravno čuvstvo je takošno, da je tisti, ki se poteguje za svoje pravice, oziroma tukaj za pravo pisavo domačih imen, svojeglavec, nepokojnež in germanožerec. Kdor spoštuje ravnopravnost jezikov, ne vsiluje nikomur svoje pisave, pa tudi domačih imen ne kazí, in ker zahteva spoštovanje svojega jezika, tudi on pravice drugih spoštuje. — To bi se bila „Laibacherica“ lahko naučila iz našega sporočila.“

Vsakdanjih učencev je imela ta šola 334, nedeljskih pa 102.

4. C. k. normalka v Ljubljani.

Vsakdanjih učencev je imela 694, nedeljskih pa 174. Pisava imen Tscheschnovar itd. anno 1867. kaže, da se na tej šoli še ni našel nihče, ki bi znal slovenska imena slovenski pisati. Morebiti da se najde med prihodnjimi mlajšimi učitelji vendar kdo. Sicer ta „Klassification“ tudi letos druzega nič nima kot gôla imena učencev — brez sporočil, ki jih imajo vse druge ljudske (razun nunske) in srednje šole naše.

5. Uršulinska dekliška glavna šola v Ljubljani je imela v vnanji šoli 911 učenk, v notranji pa 143.

Ozir po svetu.

Pisma o samostanih srbskih.

(Konec.)

Dozdaj so zgodovinarji vse križem ugibali, kako da Marka, prvega srbskega junaka, v bitki na Kosovem polji ni bilo? Al po pismih dr. Ivana Šafařika je bil pričujoč, in sicer na turški strani in ko predvoditelj-vojvoda turške vojske, kakor njegov brat Andrej. Ako se pretehtajo vse okolnosti tadanjih srbskih velikašev in junakov, pač ni čuda, da je car Lazar se na Kosovem polji nesrečno bojeval! Vlastelini mnogi v boj na Kosovo polje prišli niso; oni pa, kteri so prišli, so vedeli, da je največi junak Marko na turški strani! Kak strah jim je moglo to znanje biti! Pred samim bojem stopi še drugi slavni junak, Miloš Obilič, ki je edini Marku v junaštvu raven bil iz srbske vojske, in vzame seboj še dva pobratima junaka. Srbska vojska se grozno preplaši, ko vidi, da grejo vsi trije naravnost v turški stan. Bogme! da je morala srčnost zgubiti v takih okoliščinah! Junaški car Lazar sicer svoji vojski srčnost sopet povrne, da se ona strašno bije; al izdajalcev ni umel odvrniti — v odsodni bitki izmakne Vuk Brankovič v razporazumljenji z Muratom, Markom, njegovim bratom Andrejem in Balšem, knezom Zete, z boja in popustí svojega cara, na kterega je vdarjala vsa sila turška, samega! V strašnem boji pogine Lazar, stari Bogdan Jug in njegovih devet sinov, Strahin Ban in ves cvet naroda srbskega.

Al predeleč sem v srbsko povestnico zašel; treba, da pogledamo, kaj vse se dobiva po zemljah starega srbskega carstva, po njegovih samostanih, cerkvah in po razrušenih mestih. Onim bralcem „Novic“, kterim srbščina ni znana, moram povedati, da je učeni gosp. dr. Ivan Šafařik mnogo mnogo rokopisov v Venecii, Dalmacii itd. našel, ki so za srbsko povestnico neprecenljivi, ktere je v „Glasniku društva srbske slovesnosti“ natisniti dal in ž njimi vse knjige „Glasnika“ okrasil. Koliko pa še tacih rokopisov po srbskih zemljah v temnih razvalinah in zidovjih leží, to sam Bog vé. Gotovo je tudi še lepih malarij po teh starih stenah samostanov in razvalin, in po še stoječih samostanih. Gori omenjeni gospod Verkovič je po Turčii potovaje mnogo mnogo starih, za srbsko povestnico prevažnih novcev nabral: z njihovimi slikami in napisi je dr. Šafařik ne samo srbski muzej v Beligradu, temuč tudi vse knjige „Glasnika“ prekrasno olepšal!

Pa tudi sami samostani, cerkve in njihove razvaline dajo lep pogled v prošlost srbskega naroda. Kdor to prekrasno zidovje in te strašne razvaline vidi, mora roko položiti na prsi in priznati, da Srbi so zidarski mojstri bili, da jim ni para bilo! In kdor prekrasne malarije po stenah tega starega zidovja vidi, mora priznati, da so Srbi izobražen narod bili! Kdo ne bi občudoval starih slik po oltarjih? Kdo ne lepih malarij in v marmor vsekanih podob? In kteri Slovan se ne bi razveselil nad državnim in cerkvenim zakonikom cara Dušana!

Jaz mislim, da je slavni Denton po starih srbskih cerkvah in samostanih, po teh zvestih varhih pravoslavne vere in naroda srbskega, se prepričati mogel, da Evropi so bolj Hotentoti znani kakor Srbi. On se je prepričati mogel, da je srbski narod lepe cerkvene in državne zakone imel, in to takrat, ko je po Germanii, Francozki itd. gosta megla in črna tèma divjaštva ležala, po kteri je močneji slabejega kakor krvi-